

Μικρασιατική Καταστροφή: βιομηχανίας, ΑριστοΒουΑος Ι. Ζάννος (1856-1943): Οδοιπορικό πρωτοπόρου

Media: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ **Page:** 96-97 **Published at:** 01-06-2022

Author: **Surface:** 1127.89 cm² **Circulation:** 0

Subjects:

ΒΙΒΛΙΑ

Εκδόσεις Πατάκη
Αθήνα 2021
σελίδες: 256

Μικρασιατική Καταστροφή: 50 ερωτήματα και απαντήσεις

Άγγελος Συρίγος και Ευάνθης Χατζηβασιλείου

Μετά τα 200 χρόνια από την Επανάσταση, τα 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή: μια επέτειος πολύ πιο βαριά, πιο δύσκολη στη διαχείρισή της.

Οι Άγγελος Συρίγος και Ευάνθης Χατζηβασιλείου με το Μικρασιατική Καταστροφή: 50 ερωτήματα και απαντήσεις ξεκινούν με την αντίληψη ότι υπάρχει σήμερα σχηματισμένη μίαν εικόνα και για τη διαδοχή των γεγονότων και για την έκβαση/τις ευθύνες της τραγωδίας, αλλά και για τις συνέπειες που έμειναν πίσω και που συναπαρτίζουν, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, την πραγματικότητα του Ελληνισμού. Και, προκειμένου να προσθέσουν όχι ακριβώς σε γνώση όσο σε υλικό προβληματισμού, ανοίγουν 50 μέτωπα συζήτησης («ερωτήματα») με προτεινόμενο αντίστοιχο υλικό προσέγγισης – 50 «απαντήσεις».

Στα –πολλά– ερωτήματα για το τι θα μπορούσε να είχε γίνει προκειμένου να αποτραπεί η υπερέκθεση της Ελλάδας και η ήττα στη Μικρασία, οι απαντήσεις ουσιαστικά οδηγούν στη διχοτομία βενιζελικών/αντιβενιζελικών, η οποία ουδέποτε έπαψε να χρωματίζει την πολιτική μας ζωή. Αν δεν είχε πάει καν στρατός στη Μικρασία, τι θα είχε απομείνει από τον Μικρασιατικό Ελληνισμό όσο θα ανέβαινε το κύμα των Νεότουρκων; Αν οι στρατιωτικές επιλογές επί του πεδίου ήταν διαφορετικές, αν οι Σύμμαχοι δεν είχαν αλλάξει στάση έναντι της Ελλάδας... Παραπέρα το ερώτημα γιατί/πώς διεδικήθηκε η Σμύρνη και όχι η Κωνσταντινούπολη: οι ελληνικές διεκδικήσεις είχαν πάντα να κάνουν με τις Δυνάμεις, με ένα

δεδομένο διεθνές σύστημα. Η ήττα του Ελ. Βενιζέλου στις εκλογές του 1920 είναι από τα σημεία του βιβλίου που θα προκαλέσει την περισσότερη ένταση: εκείνο που υποστηρίζεται είναι ότι, εν τέλει, την ανατροπή του Βενιζέλου δεν την έφερε ούτε το εκλογικό σύστημα (ευθέως το έκρινε η κάληψη) ούτε η κόπωση από τις πολυετείς πολεμικές συγκρούσεις – αλλά ευθέως η φιγούρα του Κωνσταντίνου, με την «τεράστια προσωπική δημοφιλία του». Η μετάφραση, όμως, εκείνης της επιλογής στο διεθνές σύστημα – με την παλινόρθωση του Κωνσταντίνου, ο οποίος είχε αποτελέσει για την Αντάντ διεθνοπολιτική πρόκληση– λειτούργησε κυριολεκτικώς ολέθρια.

Οι συγγραφείς δεν αποφεύγουν τα πιο δύσκολα ερωτήματα. Ήταν η Μικρασιατική Εκστρατεία ελληνικός ιμπεριαλιστικός πόλεμος; Ποιος ο ρόλος του αμφιλεγόμενου (ύπατου αρμοστή) Αρ. Στεργιάδη; Υπήρξε εθνοκάθαρση εις βάρος μουσουλμανικού άμαχου πληθυσμού από τον ελληνικό Στρατό; Ποια η στάση του ΚΚΕ;

«Τίποτε δεν έμεινε ίδιο στην ελληνική πολιτική μετά την Καταστροφή» είναι η ακροτελεύτια τοποθέτηση των συγγραφέων, μάλιστα με αναφορές τους σε ευρωπαϊκή επιλογή της Ελλάδας στον μετέπειτα προσανατολισμό της αντί της εκπεσούσης Μεγάλης Ιδέας και της αλυτρωτικής στρατεύσης. Μαζί όμως και με το «είμαστε όλοι μας απόγονοι της Μικρασιατικής Καταστροφής»...

Αντώνης Δ. Παπαγιαννίδης

Στην αυγή της ελληνικής βιομηχανίας, Αριστόβουλος Ι. Ζάννος (1856-1943): Οδοιπορικό στη ζωή και στο έργο ενός πρωτοπόρου

Νίκος Σ. Παντελάκης

Μια δίδυμη συνεισφορά του ερευνητή-αρχαιονόμου, ιστορικού και κοινωνιολόγου (στη βαθύτερη ματιά...) Νίκου Παντελάκη στη συζήτηση που, τώρα τελευταία, τείνει να ξαναξεκινήσει στην Ελλάδα: πώς αναδύθηκε, πώς περιήλθε σε έκλειψη, πώς εν γένει λειτούργησε η ελληνική βιομηχανία. Συγκεκριμένα και απτά όμως, όχι σε επίπεδο αφαιρέσεων και γενικεύσεων.

Μεταμεσονύκτιες
Εκδόσεις
Αθήνα 2022
σελίδες: 480

Πρώτον, συμβάλλει στην εκ νέου «ανάκαλυψη» της λειτουργίας της βιομηχανίας στη διαδρομή της σύγχρονης Ελλάδας με το πώς οι κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις ακολουθούν από κοντά τις οικονομικές. Δεύτερον, αξιοποιεί δημόσια, επιχειρηματικά αλλά και οικογενειακά αρχεία προκειμένου να καταδείξει –σε έναν ορίζοντα που ξεκινάει από τη δεκαετία του 1870 και εξεικνείται μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με τις ιστορικά πολυσήμαντες περιόδους της οικονομικής ωρίμανσης της Ελλάδας του 19ου αιώνα– τις πολεμικές περιπέτειες, τις οικονομικές κρίσεις και τις επανεκκινήσεις του Μεσοπολέμου, καθώς και το συνολικό βενιζελικό εγχείρημα – η βιομηχανία από οικογενειακή υπόθεση εξελίχθηκε σε δραστηριότητα ομάδων επιχειρηματιών στενά συνδεδεμένων μεταξύ τους. Και πώς συναρτάται με τις πολιτικές και κρατικές δομές.

Μια οικογένεια βιομηχάνων (των παιδιών του Ι. Ζάννου, εμπόρου σιτηρών από την Πόλη, με κεντρική φιγούρα τον Αριστόβουλο Ζάννο) προσέρχεται σε εκείνο που εκ των υστέρων γνωρίσαμε ως αγροτοβιομηχανική δραστηριότητα – με επίκεντρο την οινοποίηση και με κατάληξη την «Οίνων και Οινοπνευμάτων», αλλά και με επέκταση στην ελαιουργία, τις ζύμες, τα καπνά και τα τσιγάρα, τη βιομηχανία ξύλου, ακόμη και τη μεταλλουργία/μηχανουργία ή και τις κατασκευές/την οδοποιία: εκείνο που έναν αιώνα αργότερα θα γνωρίζαμε ως conglomeration, τότε προκύπτει από την αρχικά διστακτική/αμυντική, ύστερα σταθερή αναζήτηση της παραγωγικής διαφοροποίησης, όπως προκύπτουν οι ευκαιρίες αλλά και οι αναποδιές ή και οι κρίσεις.

Ξεκινά, αναπτύσσεται και επιβιώνει η βιομηχανική δραστηριότητα με την

επιχειρηματικότητα να προκύπτει από σπουδές, εν πολλοίς στο εξωτερικό, αλλά και από τη σταθερή αναζήτηση της καινοτομίας.

Την ίδρυση αμιγώς οικογενειακών ετερόρρυθμων ή ομόρρυθμων εταιρειών διαδέχεται η ίδρυση ανώνυμων εταιρειών, στο μετοχικό κεφάλαιο των οποίων συμμετείχαν τράπεζες και άλλοι μέτοχοι εκτός του στενού οικογενειακού κύκλου. Πλην όμως, η μέριμνα ώστε να εξασφαλιστεί χώρος δράσης στα διάφορα μέλη της ευρύτερης οικογένειας παραμένει μια σταθερά. Η διεύρυνση πάντως της μετοχικής βάσης δημιουργεί ισχυρές ομάδες επιχειρηματιών με κοινά συμφέροντα, που διατηρούν στενές σχέσεις με την πολιτική εξουσία (η φιγούρα του Ελευθερίου Βενιζέλου κυριαρχεί, με υψηλό προφίλ) και συγκροτούν ομάδες πίεσης για την εξασφάλιση των ατομικών και επιχειρηματικών τους συμφερόντων.

Τέλος, οι επιχειρηματίες αυτοί, όπως διατηρούν στενές σχέσεις με τη Δυτική Ευρώπη και κοσμοπολίτικα κέντρα όπως η Κωνσταντινούπολη, η Σμύρνη και η Αλεξάνδρεια, ακολουθούν τον δυτικό τρόπο ζωής, του οποίου έτσι διευρύνεται η ακτινοβολία. Ενώ και η πρόβλεψη πρωτοποριακών (πάντως για την Ελλάδα...) μέτρων όπως η συμμετοχή εργαζομένων στα κέρδη ή πάλι η δημιουργία ασφαλιστικού ταμείου συντάξεων για τους εργαζομένους –με όρους 1918 αυτά!...– δείχνει ένα διαφορετικό πνεύμα επιχειρηματικότητας. Πράγμα που νομιμοποιεί τον Ν. Παντελάκη να παρατηρεί ότι «μοναδικός στόχος δεν ήταν το κέρδος, αλλά η προώθηση καινοτόμων παραγωγικών βιομηχανικών μονάδων».

Από δίπλα πάντως, ο μεγάλος βηματισμός της Ιστορίας επηρεάζει και ορισμένες φορές καθορίζει αποφασιστικά την πορεία: το σταφιδικό ζήτημα, η Μεγάλη Ύφεση, τα χρηματοπιστωτικά αδιέξοδα παίζουν τον ρόλο τους. Έως ότου η μείζων αναταραχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου θα φέρει τους τίτλους τέλους. Χωρίς αυτό, πάντως, να διαψεύσει την άλλη –καταληκτική– τοποθέτηση του συγγραφέα, που «προδίδει» την κοινωνιολογική διάθεση δίπλα στην ιστορική/αρχαιολογική στράτευση: «οι προσωπικότητες με την επιρροή που ασκούν –όσο μικρή κι αν είναι– διαμορφώνουν ένα τμήμα του κοινωνικού γίγνεσθαι».

Εκδόσεις Ποιότητα
Αθήνα 2022
σελίδες: 280

Ελλάς-ΕΟΚ: Εμπιστευτικό - Η ανεκπλήρωτη προσδοκία της ένταξης και ο τουρκικός παράγοντας μέσα από τα αρχεία του ΥΠΕΞ

Βαγγέλης Γεωργίου

Η συζήτηση για το πώς αποφασίστηκε, πώς επιχειρήθηκε, πώς επετεύχθη η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ/Ευρωπαϊκή Κοινότητα/Ευρωπαϊκή Ένωση δείχνει πλέον βαθύ παρελθόν. Και ποιες προσδοκίες εκείνης της πορείας παρέμειναν ανεκπλήρωτες. Στη σημερινή κοινή γνώμη της χώρας μας όχι απλώς έχει κυριαρχήσει η αποδοχή του ευρωπαϊκού ανήκειν της Ελλάδας, αλλά και η μνήμη έχει απαλλαγεί από το πόσες ψευδαισθήσεις είχαν υπάρξει την εποχή των διαπραγματεύσεων, στο κλείσιμο της δεκαετίας του '70.

Οι μέρες είναι τέτοιες που το καρμανλικό «έδωσα μεγαλύτερη σημασία στην πολιτική πλευρά της ένταξης από την οικονομική» και το ακόμη βαρύτερο «[εάν] η Ελλάς αποτελέσει μια Πολιτεία της Ευρωπαϊκής Συμπολιτείας, θα απαλλαγεί οριστικά από το άγχος του τοπικού πολέμου, γιατί εκείνος που θα τολμήσει να την προσβάλει θα γνωρίζει ότι θα προκαλέσει πόλεμο ευρωπαϊκό» είναι ρήσεις/τοποθετήσεις/προσεγγίσεις που κάνουν περιεργή αντίληψη αυτόν τον καιρό.

Ίσως γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, την προσέγγιση του Β. Γεωργίου αξίζει να την παρακολουθήσει ο σημερινός αναγνώστης, καθώς ο συγγραφέας έχει σκύψει πάνω σε πρωτογενές υλικό. Υλικό που «περίμενε» να του δοθεί μια ευκαιρία ώστε να φωτίσει όσα ήταν διάχυτα γνωστά για την πραγμα-

Ευπώλτητα

- 1 ΠΑΖΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ, ΤΟ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΤΟΥ BITCOIN, Εκδόσεις ΙΔΙΩΤΙΚΗ
- 2 ΚΙΓΙΟΣΑΚΙ ΡΟΜΠΕΡΤ ΠΛΟΥΣΙΟΣ ΜΠΑΜΠΑΣ ΦΤΩΧΟΣ ΜΠΑΜΠΑΣ, Εκδόσεις ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ
- 3 ΒΑΝΧΑΜ ΠΕΤΕΡ, ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ, Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ
- 4 ΜΑΚ ΓΚΙΡΤ, ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ 1999 2021, Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ
- 5 ΧΕΚΙΜΟΓΛΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑΣ, Ο ΩΝΑΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΣΜΗΝΑΓΟΣ Χ, Εκδόσεις ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
- 6 ΕΚΕΡ ΧΑΡΒ, ΣΚΕΨΟΥ ΣΑΝ ΠΛΟΥΣΙΟΣ, Εκδόσεις KEY BOOKS
- 7 ΜΠΕΝΟΛΙΕΛ ΜΑΪΚΛ, ΧΟΥΑ ΓΟΥΪ, ΤΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΤΟΥ ΜΑΝΑΤΖΕΡ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ, Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
- 8 ΜΑΣΤΕΡΣ ΜΠΛΕΪΚ, ΤΙΛ ΠΙΤΕΡ, ΑΠΟ ΤΟ ΜΗΔΕΝ ΣΤΟ ΕΝΑ, Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ
- 9 ΛΑΚΑΣΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, ΑΝΘΡΩΠΟΣ 4.0, Εκδόσεις ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ
- 10 ΧΙΛ ΝΑΠΟΛΕΩΝ, ΣΚΕΨΟΥ ΚΑΙ ΠΛΟΥΤΙΣΕ, Εκδόσεις THE LAW OF SUCCESS PUBLISHING

ΙΑΝΟΣ Αθήνα & Θεσσαλονίκη

τικότητα των τότε διαπραγματεύσεων. Όμως η πληρότητα της τότε εικόνας έμεινε παραμερισμένη, σχεδόν καταχωνιασμένη σ' ένα πλούσιο αρχειακό υλικό των διαπραγματεύσεων καθώς και της κυλιόμενης αποτίμησής τους «σε πραγματικό χρόνο».

Το υλικό αυτό πήρε λοιπόν τον κόπο να αναζητήσει, να βρει, να αναμετρηθεί μαζί του και να αναδείξει ο Β. Γεωργίου. Με όλο το σασπένς, τις προσδοκίες, τις διαψεύσεις ακόμη και των πιο «επώνυμων» από τους διαπραγματευτές.

Προκύπτει κάτι πολύ πιο χρήσιμο απ' όσο οι τυποποιημένες/κατά συνθήκην ερμηνείες και ex post προσαρμοσμένες αλήθειες. Παράτολμο αλλά και πολύτιμο το εγχείρημα του Β. Γεωργίου στο Ελλάς-ΕΟΚ: Εμπιστευτικό, ιδιαίτερη συμβολή στα 40 χρόνια από την ένταξη...

ΑΔΠ
ΟΕ